

ขาวน้ำท่วมที่รุนแรงและสร้างความสูญเสียแก่พี่น้องประชาชนในภาคเหนือ มีอันต้องหายไปจากสื่อมวลชนแทบทุกแขนงก่อนหน้าลดเสียอีก เมื่อเจอกับรายการนำลายท่อมของหลายฝ่ายในกรณีชาวออบสังหารนายกรัฐมนตรีนี่หลายคนยังคงกลางแกลง

ข่าวน้ำท่วม

วิธีคิดคนไทยกับธรรมชาติและอำนาจการเมือง

ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าข่าวการเกิดน้ำท่วมจะถูกท่วมทับโดยข่าวการลอบสังหารนายกฯ จนความเดือดร้อนของชาวบ้านภาคเหนือที่เกิดขึ้นจริง และเดือดร้อนจริง กว่าข่าวการลอบสังหารที่กลบความเดือดร้อนของชาวบ้านเสียสิ้น สื่อมวลชนและผู้เสพข่าวต่างก็พากันนั่งเฉยต่อความเดือดร้อนของคนอื่นได้อย่างสนิทใจ เพราะได้ตื่นตื่นเราใจเหมือนดูหนังฮอลลีวูดทางจอทีวีฟรีๆ ในข่าวดังกล่าวที่เกิดขึ้นกลางกรุงดูใกล้ตัวกว่าจะด้วย

แต่ถ้าจินตนาการไปว่าน้ำท่วมกรุงเทพฯ เมื่อไหร่ เมื่อนั้นข่าวในสื่อมวลชนก็จะท่วมทับไปด้วยข่าวน้ำท่วมจนไม่สนใจข่าวอื่นเป็นแน่...

นี่แหละครับที่วาทะถากถางของชนชั้นไหนก็รับใช้ชนชั้นนั้น สถาบันสื่อมวลชนของชนชั้นกระฎุมพีจึงต้องรับใช้ชนชั้นตัวเองเป็นลำดับแรก

อารมณ์ของสังคมเรื่องข่าวน้ำท่วมก็ทำได้แค่ส่งสารในเคราะห์กรรมของคนอื่น และช่วยกันแค่การสงเคราะห์ให้คนไปแจกของช่วยเหลือก็จบกัน

เสมือนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมันเป็นไปตามธรรมดา แทบไม่มีใครลุกขึ้นมาตั้งคำถามหรือหาทางออกจากรากเหง้าที่เอาเสียเลย หรืออย่างน้อยก็ช่วยอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาให้สังคมมีปัญญาเพิ่มขึ้นบ้าง เมื่อบางทีชาวบ้านอาจจะหาทางลุกขึ้นมาแก้ปัญหาของตัวเองซึ่งก็ปรากฏอยู่บ่อยๆ ในช่วงหลังอันเป็นแนวโน้มที่ดีและน่าส่งเสริม เพราะการรอกกลไกภาครัฐที่แสนจะไร้ประสิทธิภาพนั้นจากประสบการณ์ของชาวบ้านแล้วมักจะ "รออีก" เสียมากกว่า

คำอธิบายปัญหาถ้าจะมีบ้างก็จะเป็นคำตอบสั้นๆ ประเภทที่ว่าชาวบ้านนั้นแหละที่ทำลายป่า หักวางทางพงทำเกษตรอุตสาหกรรม

ขนาดใหญ่ ปลูกผักผลไม้ ปลูกกะหล่ำปลี ทำสวนส้ม จนป่าไม้ต้นน้ำลำธารหายหมด เราคนในเมืองก็ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเพราะไปทำลายป่ากันเอง โดยลืมไปว่าชาวบ้านปลูกผักปลูกส้ม ให้ใครกิน และใครเป็นคนใช้ไม้ในยุคของการทำไม้รุ่งเรืองเมื่อหลายสิบปีก่อน

บางคนคิดเข้าทางของนายทุนว่าให้สร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำขึ้นมาจัดการให้น้ำเป็นประโยชน์แก่เราพวกมนุษย์เสีย น้ำแม่จะเป็นธรรมชาติเราก็ต้องควบคุมมันให้ได้เพื่อเรามนุษย์จะได้ไม่ถูกรบกวน แม้ว่าจะต้องให้ชาวบ้านเขาเสียสละที่ทางที่จะจัดทำโครงการเท่าใดก็ไม่ใช่อะไรเป็นปัญหา เพราะไม่ถึงกลางเมืองที่คนคิดสร้างเขื่อนและขายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างอาศัยอยู่เป็นแน่

ทั้งๆ ที่จะว่าไปแล้วสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมนั้น มีที่มาที่ไปซึ่งมากแต่เรามองกันไม่เห็นกัน หรือไม่สนใจมันเพราะเป็นคำอธิบายที่ไกลเกินไป มองหาตัวการหรือผู้รับผิดชอบไม่เจอ เนื่องจากเราชินกับการโทษคนอื่นไม่กล้ารับผิดชอบด้วยตัวเอง ทั้งที่ทุกคนในสังคมไทยมีส่วนในการวางโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจที่เป็นอยู่ หรืออย่างน้อยก็ยอมรับและไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงมัน

หรือเพราะกลัวแต่ไปมองแต่ปรากฏการณ์ ที่เห็นจากประจักษ์พยานเชิงวัตถุว่า ที่น้ำท่วมเพราะน้ำไหลไม่สะดวก มีถนนกีดขวางทางน้ำ มีคลองหรือแม่น้ำกีดขวางหรือรูก้างจนเหลือเอียงระบายน้ำไม่ได้ แคมสะพานที่วิศวกรอุตสาหฯไปลอกแบบมาจากเมืองนอกเมืองนา ก็แคบจนระบายน้ำไม่ได้ทัน บางครั้งการสร้างบ้านเรือนอาคารของเราที่ขวางทางน้ำ และหลายคนไม่รู้มาก่อนว่าเป็นเช่นนั้น จนน้ำท่วมมันแหละจึงเห็น

แท้ที่จริงแล้วปรากฏการณ์ทางกายภาพเหล่านี้ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยน

ระบบวิธีคิดและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติในสังคมไทยเมื่อราวๆ ศตวรรษที่ผ่านมานี้เอง

พูดอย่างนี้เหมือนเป็นวิชาการว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบทัศนคติเรื่องสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สำคัญขึ้น แต่พูดในภาษาชาวบ้านก็คือจากการที่คนไทยเราเคยให้ความเคารพและเรียนรู้ที่จะปรับตัวอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันอย่างไม่มีเขตแดนกันตั้งแต่ก่อน

ดังเช่นการสร้างฝายให้เป็นเจ้าของต้นไม้ ถ้าใครไปตัดจะทำให้ผืนผืนหรือเป็นโทษทั้งชุมชน หรือแม่น้ำลำคลองต่างๆ ก็ล้วนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาไม่ให้ใครไปสร้างสิ่งรุกราล้มให้ต้นได้ง่ายๆ ดังปัจจุบัน การมองธรรมชาติว่าศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นการสร้างกลไกทางสังคมหรือจักรวาลทัศน์ในการจัดการทรัพยากรและอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยความอ่อนน้อมต่อธรรมชาตินั้นเอง

แต่ในรอบ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา เราคนไทยได้ถูกเปลี่ยนจิตสำนึกที่มีต่อธรรมชาติเป็นไม่เคารพต่อมันอีกต่อไป และบางครั้งก็หังการตามโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองเป็นอยากจัดการควบคุมให้ธรรมชาติเป็นผู้รับใช้เราหรือคือการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างไม่บันยะบันยังเอาเล่ห์ทีเดียว

ตัวอย่างที่เราตัดไม้กันอย่างไม่ลืมหูลืมตากันทั้งสังคม ทั้งในฐานะผู้บงการคือ นายทุนหรือคนรับจ้างก็ตาม เพราะต่างก็เปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับป่าไปอยู่ในระนาบเดียวกันแล้วก็คือใช้ประโยชน์จากป่า หรือธรรมชาติมิเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เท่านั้น

กล่าวถึงที่สุดแล้วจักรวาลทัศน์ของสังคมไทยสมัยใหม่ที่มองว่าธรรมชาติต้องควบคุม รวมทั้งการมองชีวิตอย่างยึดติดว่าชีวิตจะต้องพึ่งพ้อมไปด้วยการครอบครอง

วัตถุสิ่งของต่างๆ และสิ่งสร้างอย่างบ้านเรือนต้องคงทนถาวร แต่ไม่สนใจว่าธรรมชาติเป็นอย่างไร สร้างบ้านขวางทางน้ำใหม่ไม่ใช่สิ่งสำคัญแค่ได้ยกเสาเอกก็เพียงพอแล้วน่าจะเป็นการเคารพต่อธรรมชาติที่ผิดฝาผิดตัวไปหน่อย และนั่นเป็นวิธีคิดที่ต่างจากคนโบราณดังปรากฏในบันทึกของฝรั่งอย่างเหยียดหยามว่าบ้านเรือนคนไทยนั้นสร้างจากวัตถุต่างๆ หาคความคงทนไม่ได้ ไม่มีสมบัติพิสดานที่อำนวยความสะดวกอะไรเลย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะคนไทยมองโลกอย่างเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตและเรียนรู้ปรับตัวกับธรรมชาติแถบนี้ที่น้ำแม่จะมีความสำคัญในฐานะแหล่งกำเนิดของสิ่งต่างๆ ในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวพันธุ์ที่พื้นน้ำได้เอง บ้านเรือนที่สร้างก็ยกพื้นให้สูงกว่าน้ำท่วม

สูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ทำเป็นเสาโปร่งไม่ขวางทางน้ำ และลอยเรือเอาไว้ใต้ถุนบ้านเตรียมไว้ และการอาศัยบนเรือนแพให้สุขจริงอิงกระแสธารา

ที่พูดเช่นนี้ไม่ได้อยากให้กลับไปมีชีวิตอยู่เช่นในอดีตดังกล่าวซึ่งเป็นไปไม่ได้ แต่อยากให้มองว่าการปรับตัวจากการเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาตินั้นสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์เสมอไม่ว่าจะเป็นสมัยใด เพื่อไม่ให้เราลืมน้ำท่วมที่การกับธรรมชาติมากเกินไป

ดังนั้น การวางผังเมือง การสร้างสิ่งก่อสร้างหรือถนนหนทางก็ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้มากขึ้น เช่น กรณีของเมืองเชียงใหม่เห็นได้ชัดมาก แรกเมื่อสร้างเมืองขึ้นนั้นได้วางผังให้สัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติโดยการสร้างเมืองเอาไว้บนไหล่เขาทางจากฝั่งน้ำมาเริ่มที่ประตูท่าแพ แล้ววางระบบให้น้ำกินน้ำใช้ไหลจากดอยสุเทพผ่านตัวเมืองไปลงแม่น้ำปิงได้อย่างสมดุล และเมื่อน้ำเหนือไหลบ่าก็ท่วมเฉพาะที่ราบริมฝั่งแม่น้ำที่ไม่ได้ไปสร้างเมืองเอาไว้ ขวางทางน้ำ แต่เมื่อมนุษย์สมัยปัจจุบัน (โดยมีนักการเมืองเป็นตัวการสำคัญ) ไปทำ "ขุดสร้างถนนขวางแนวน้ำและสวนสัตว์กลางคืนเข้า" น้ำก็ท่วมซ้ำซากไม่แนชเวียงใหม่อาจต้องทางแก้อีกชัดเสีย

การสร้างสังคมแห่งสุภาพจะจึงอาจจะต้องไม่ละเลยต่อการสร้างวิธีคิดหรือจิตสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเองเสียใหม่ กล่าวคือต้องเปลี่ยนวิธีคิดหรือความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติให้มี "ความอ่อนโยนต่อชีวิต และอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ" มากกว่าจะควบคุมธรรมชาติดังที่เป็นอยู่ แต่เราทุกคนในสังคมจะต้องเรียนรู้เพื่อเข้าใจและปรับตัวอยู่กันอย่างไม่มีเขตแดนกันนั่นเอง ■